

Izpitna vprašanja, Politični sistem RS 2010

1. Opiši politični sistem po Eastonu!

Okvir političnega sistema pa Davidu Eastonu → štirje elementi:

- 1.) V polit. sistem sodijo vsi organi politične oblasti, ki so nosilci suverenosti. V parlamentarnem političnem sistemu so to: *parlament, lokalni organi in izvršilne veje oblasti* (predsednik republike in vlada).
- 2.) Institucije in odnosi preko katerih različne družbene skupine uresničujejo svoj vpliv na družbo: korporativno organi kot je *državni svet, interesne skupine, lobiji, skupine pritiska*.
- 3.) Način oblikovanja politične oblasti: v demokratičnih državah z volitvami.
- 4.) Različni drugi vplivi na oblast: pod razno pa Easton omenja množične medije.

Na politični sistem kot na celoto vplivajo različni dejavniki iz okolja. Te dejavnike delimo na:

- Zunanje → oz. zunanje okolje – vključuje preostali prostor, ki določeno družbo obdaja: mednarodno ekonomsko okolje, mednarodni politični sistem, mednarodno kulturno okolje itd.
- Notranje → vsi dejavniki, ki vplivajo na družbo (znotraj družbe!): ekonomski, socialni in kulturni sistem.

Politični sistem je sistem, katerega naloga je, da družbi dodeljuje potrebne vrednote. S tem politični sistem vzpostavlja način s katerim lahko v družbi ločimo kaj je spremenljivo in kaj je nespremenljivo.

Da pa lahko politični sistem uveljavlja vrednote v družbi, je pomembno da ta pol. sistem prepriča večino članov družbe, da ga sprejmejo kot legitimnega.

Če pa znotraj družbe obstaja večja skupina ljudi, ki ne sprejema tega sistema in ne vrednot, ki jih ta prinaša → posledica: politični sistem je ogrožen, kar vpliva na stabilnost družbe. **(to kar je ležeče, ne vem če je po Eastonu)**

Izhodišče Eastonovega sistema je vzletel v bioloških sistemih, ker je ugotovil da so jim podobni, saj imajo sposobnost prilagajanja in sistemskega uravnoteženja v različnih pogojih.

Politični sistem po Eastonu obstaja v okolju, ki je obkroženo z različnimi družbenimi sistemi in podsistemi.

Ključni elementi političnega sistema so → vložki in rezultati (input/output). Da politični sistem ustrezno deluje, mora biti razmerje med inputom in outputom zadovoljivo oz. uravnoteženo. Vložki pri Eastonu predstavljajo politične zahteve, potrebe in politična podpora.

Outputi → so proizvodi političnega sistema, konkretno so to politične odločitve. V primeru, da niso razmerja med inputom in outputom uravnotežena (npr. da nastanejo izrazite politične zahteve), je ogroženo delovanje političnega sistema oz. delovanje celotne družbe.

Rezultati političnega sistema se lahko razlikujejo od učinkov. V tem primeru so rezultat odločitve in akcije, ki jih izvajajo politično-upravni organi. Učinki pa so končni rezultati političnih akcij in njihov vpliv na življenje vsakega državljana.

Vsak delujoč politični sistem (po Eastonu), mora vključevati tudi t.i. povratni tok informacij (»feedback«). Naloga feedbacka je poravnati input in output v primeru, da medsebojni nista zelo usklajena.

(za lažjo predstavo si pogledaj sliko v Aninih lanskih zapiskih)

2. Slovenski sistem je bližje večinskemu ali konsenzualnemu sistemu?

- Bližje je konsenzualnemu z visoko stopnjo inkluzivnosti – še zlasti v povezavi s t.i. neokorporativističnimi elementi (državni svet, interesna združenja, vpliv civilne države na politično sfero).
- Volilni sistem je proporcionalni.
- Enodomnost slovenskega parlamenta (unikameralizem).
- Značilnost SLO konsenzualnega modela so pa elementi NEOKORPORATIVIZMA (izrazitega predstavnštva različnih partikularnih interesov znotraj družbe). Državni svet je ni oz. je nepopoln predstavniški organ → je tipičen neokorporativističen organ.

3. Javni tribunal!

Po letu 1970 pride do premika od strankarske vladavine. Tretja ali zadnja faza razvoja → javni tribunal – značilna personalizacija volilne izbire → volivci glasujejo za osebe ne za politične stranke. Pomembna postane osebnost kandidatov. Volilna kampanja in volitve se osredotočajo na voditelja politične stranke. Predstavniki so izvoljeni na podlagi imidža – tako osebnega kot strankarskega. Drugačni so tudi splošni okvirji volile izbire. Volivci se mobilizirajo glede na odnos do nasprotnikov in glede zaznave razlik med političnimi strankami.

Pojavijo se trije novi protagonisti volilne izbire:

- množični mediji (radio, tv, internet) – množični mediji omogočajo neposredno komunikacijo kandidatov in ljudstva. S tem postane pomembno zaupanje kandidatom – manj pomembne kot prej so volilne obljube.
- javno mnenjske ankete, ki pomembno oblikujejo javno mnenje.
- nestalni volivec (ključen protagonist) → Volivci nihajo, so neodločni – to vzpodbuja politike, da predstavljajo svoje predloge vedno znova in to neposredno publiki. S tem se oblikuje struktura, ki jo tudi označuje pojem javni tribunal – na eni strani je oder, na njem so kandidati – na drugi strani je pa publika, ki jo sestavljajo volivci.

-

4. Kakšen je mandat predstavnikov manjšine?

Reprezentativen z elementi imperativnega.

5. Štiri temeljna volilna načela!

štiri temeljna volilna načela:

- NEPOSREDNOST
- SPLOŠNOST
- ENAKOST
- TAJNOST

Načela volilnega sistema:

- Splošna volilna pravica → opredeljuje pravico vsakega državljana, da glasuje na volitvah ne glede na njegovo razredno, narodnostno, rasno, ekonomsko ali kakšno koli drugo pripadnost.

Iz splošne volilne pravice so določene skupine izključene – mladoletni (meja je zelo različna – od 15 pa do 24) in vsi tisti državljeni, ki niso pravno nesposobni (duševno prizadeti). Volilno pravico imajo po navadi samo državljeni posamezne države, ne pa tudi tujci – torej se splošna volilna pravica povezuje z državljanstvom. Znotraj EU obstaja nekaj izjem – za volitve v evropski parlamenta lahko glasujejo vsi državljeni EU, v kolikor imajo v posamezni državi stalno bivališče.

Na začetku razvoja sodobne demokracije je bila splošna volilna pravica omejena le na ozek krog ljudi. Omejevanje splošne volilne pravice se imenuje volilni cenzus. Sprva je prevladoval predvsem premoženjski cenzus, kasneje so premoženjski cenzus zamenjali drugi cenzusi – spolni, rasni, narodnostni itd. še vedno pa danes velja cenzus nastanitve, ki pravi da mora volivec v določenem kraju dovolj dolgo prebivati, da lahko tam tudi glasuje, če tega cenzus ne bi bilo bi se lahko teoretično vsi prebivalci za en dan nekam preselili in glasovali tam.

Aktivna volilna pravica → pravica voliti.

Pasivna volilna pravica → pravici biti izvoljen. Pri nekaterih tipih volitev se v nekaterih državah pri pasivni pravici predpisujejo posebni strožji pogoji – zlasti velja to za volitve predsednikov držav. Pri nas takih posebnih omejitev niti ni, ena redkih takih omejitev v Sloveniji je omejitev pasivne pravice za izvolitev ustavnih sodnikov – biti mora državljan Slovenije, vrhunski pravni strokovnjak in mora biti star vsaj 40 let.

- Enaka volilna pravica → vsak glas volivca ima enako vrednost – nasprotje enake volilne pravice je večkratno glasovanje (s tujko pluralni votum).

V sodobnih volilnih sistemih obstajajo številne kršitve načela enakosti – ena takšnih najpogostejših kršitev je uporaba volilne geometrije – to je namerno preoblikovanje ali velikosti ali oblike volilne enote. Začetek volilne geometrije je bil Jerry Meander, ki je

preoblikoval volilne enote tako, da je dobil čim več glasov. Po njem imenujemo to gerrymandering.

Načelo enake volilne pravice je najbolj dosledno upoštevano, če imamo na volitvah oblikovano samo eno volilno enoto – v Sloveniji je to načelo najbolj dosledno izpeljano v primeru predsedniških volitev. Na državnozborskih volitvah to načelo ni najbolj upoštevano – pripadniki manjšin imajo dva glasova.

- Neposredna volilna pravica → volitve so lahko neposredne ali posredne – posredne kažejo določeno stopnjo nezaupanja v državljane. Neposredne pa se smatrajo za bolj demokratične. Najbolj znane posredne so v ZDA. Pri nas so posredne volitve predstavnikov v državni svet.
- Tajnost glasovanja → povezana s svobodno volilno pravico – kadar lahko volivec svobodo, neovirano izbira med različnimi kandidati. Svobodna volilna pravica ima dva različna vidika – prvi se kaže v tem, da ima vsak volivec pravico, da se pri glasovanju svobodno opredeli in ga pri tem nihče ne sme ovirati ali vplivati na njegovo odločitev – drugi vidik je vprašanje ali je volivec dolžan uveljaviti svojo volilno pravico. Če je odgovor pritrdilen, je udeležba na volitvah obvezna.
  - 1.) Udeležba obvezna in država izvaja zelo močan nadzor nad uresničevanjem volilne pravice → Avstralija, Ciper, Luksemburg, Bolivija.
  - 2.) Udeležba obvezna, a država ne izvaja strogega nadzora nad volivci → Brazilija, Argentina, Čile.
  - 3.) Volilna udeležba ni obvezna → npr. Slovenija.

V prvi in drugi skupini lahko volivec dobi kazen – ta kazen je lahko denarna globa ali kaj hujšega (v Argentini se kaznuje tako, da se ne more zaposliti tri leta v javnem sektorju; v Avstraliji je kazen denarna. Nekatero državo poznajo opravičljive razloge – na Cipru recimo udeležba ni obvezna če si star nad 70 let ali je volišče oddaljeno več kot 50milj.

Razlog za obveznost volilne udeležbe, je zagotavljanje čim večje udeležbe – v takih državah se udeležba poveča za 15% , za 10% pa se tudi poveča število neveljavnih glasov.

Uresničevanje svobodne volilne pravice v praksi je omogočeno s tehniko glasovanja.

6. Kakšna je slovenska ustava?

Pisana, kodificirana, čvrsta in gibka hkrati, med novejšimi in normativna.

7. Spremembe slovenske ustave.

...Slovenska ustava je bila v 18. letih spremenjena že nekajkrat.

...Prva sprememba se je zgodila **leta 96**, ko se je spremenil 68. člen slovenske ustave, ki govori o pravici tujcev, da nakupujejo nepremičnine. Razlog: vstop v EU.

...Nato se je zgodila naslednja sprememba ustave **leta 2000**, ko se je v ustavo zapisal **volilni sistem**. V ustavi piše, da imamo proporcionalni volilni sistem, v katerem ima volilec pomemben vpliv.

...**Leta 2003** pa se je zgodila zaradi povezovanja evroatlantskim povezavam, v ustavo se je dodal 3A člen, s katerim Slovenija lahko prenese del svoje suverenosti drugam (na nadnacionalne povezave → EU).

...Naslednja sprememba je bila **leta 2004**, tukaj so se dodajale bedarije do ustave, pravice žensk do enakopravnega zastopstva, pravice invalidov, spreminjala se je PREAMBULA.

...Zadnja sprememba pa se je zgodila **leta 2006**, ko pa se je spremenil 121., 140., in 143. člen. V ustavi se je spremenil člen, ki je **onemogočal ustanovitev pokrajin**.

8. Vpliv okolja na politični sistem

...Okolje se deli na dva dela, zunanje in notranje. Notranje okolje je opredeljeno kot prostor znotraj družbe, v tem prostoru je politični sistem zgolj eden od temeljnih sistemov (drugi so ekonomski, socialni in kulturni). Zunanje okolje prostor, ki obdaja neko družbo, to je ves preostali prostor, ki neko družbo, v našem primeru štirikotnik obkroža in vključuje mednarodni politični, mednarodni ekonomski, socialni in kulturni sistem.

...Zunanje okolje je pomembno, ker vpliva na družbo in na njene temeljne sisteme. Glavna vloga političnega sistema, ki ga ta ima, je to, da družbi dodeli temeljne vrednote (družbi pove kaj je sprejemljivo in kaj je nesprejemljivo).

9. 8 institucionalnih jamstev za demokracijo

- 8 pogojev, ki morajo biti v nekem političnem sistemu uresničeni, da lahko govorimo, da gre za demokratičen politični sistem:

1. pogoj: svobodne in poštene volitve,
2. svoboda izražanja,
3. svoboda združevanja,
4. v družbi morajo obstajati alternativni viri informacij,
5. omogočena mora biti izvoljivost na javne funkcije,
6. zagotovljena mora biti pravica političnih voditeljev, da glasujejo za glasove volilcev,
7. pravilo, da so institucije za oblikovanje vladnih politik odvisne od volilnih glasov državljanov,
8. zagotovljena volilna pravica.

10. Kriteriji, ki vplivajo na uspešnost dem. prehoda

- delimo na 2 veliki skupini (notranje in zunanje določnice)

NOTRANJE DETERMINANTE:

Socialnoekonomske determinante (BDP, ekonomska rast, stopnja inflacije.najbolj pogosto navedena BDP na prebivalca. Tukaj nekateri avtorji navajajo mejo blaginje, znesek BDP, pri katerem je večja možnost demokracije, to je 6000 \$. Slovenski BDP je 20000\$) Pogosta soekonomska determinanta je tudi ekonomska rast. raziskave kažejo , da vsaj 5% gosp. rast povečuje verjetnost ppreživetja demokracije, Stopnja inflacije. v Državah z nizko stopnjo inflacije, je večja možnost stabilnosti in demokracije

Etnična homogenost

pojavi se v 3. valu demokratičnih prehodov okoli leta 1990. Etnična homogenost je pozitiven dejavnik dem. prehoda, oblikovala se je teza o blagoslovljenosti z etnično homogeno populacijo. Najbolj etnično homogena država v Eu je Poljska.

Živahna in svobodna civilna družba

aktivno sodelovati v procesu oblikovanja politik.

Politične spremenljivke

= pol. faktorji, med njimi je na prvem mestu pomen učinkovitosti in legitimnosti pol. sistema. V zvezi s tem pa stopnja vključenosti državljanov v politične procese

ZUNANJE DOLOČNICE:

Demokratični sosede

= države , ki imajo vsaj eno demokratično sosedo, imajo večjo možnost demokratičnega prehoda

Zunanja politična država

zlasti stopnja odprtosti

Razpad multinacionalnih držav

ali je neka država nastala kot rezultat razpada neke države ali ne

Oboroženi spopadi

v bližini te države, ki ne premorejo prehoda v demokracijo

11. Prednosti in slabosti večinskega volilnega sistema

ima več prednosti:

- je enostaven, pregleden, preprost in volilcem praviloma omogoča odločanje med kandidati
- ker v večinskem sistemu vlado sestavlja zgolj ena stranka (zmagovalka), prinaša večjo stabilnost oblasti
- vsak poslanec predstavlja tisti volilni okraj (volilno enoto), kjer je bil izvoljen; odgovornost poslancev do volivcev

slabost:

ne odraža razmerja politične moči, saj favorizira tisto politično stranko, ki dobi največ glasov po volilnih enotah, ostali (manjšinski) glasovi pa niso predstavljeni.

pri nas večinski volilni sistem uporabljamo na predsedniških in županskih volitvah.

12. Ali smo imeli minimalno vladno koalicijo?

Ne.

Ali smo imeli preveliko koalicijo? Kdaj in kdo?

DA, 2000-2004, takšno koalicijo so tvoril LDS, SD, Desus in SLS + prikriti partner: Stranka mladih Slovenije.

Vrste

suverenosti

Katere vrste vlad poznamo in kakšne smo do sedaj imeli (pri vsaki napiši letnico in mandatarja)

Prednosti in slabosti proporcionalnega volilnega sistema

- + osamosvojitve RS in gradnja države
  - + demokratični prehodi in utrjevanje demokracije
  - + Politična kultura
  - + politične stranke
- (knjiga Haček)

izpit:

- ustanovite strank
- konsenzualni model po Liephartu
- ustavna tožba
- kdaj prenehajo funkcije vladi ministr predsedniku vlade